

Antalya Kıyılarındaki Turistik Tesisler ile Çevre Arasındaki İlişkilerin Peyzaj Mimarlığı Yönünden Değerlendirilmesi

Dr. M. Selçuk SAYAN

Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi

ÖZ

Turizm potansiyeli 1970'li yıllardan itibaren fark edilen başlanan Antalya, kısa sürede Türkiye'nin önemli turizm merkezlerinden biri olmuştur. Varlık, gelişim ve işletme aşamalarında, doğrudan ve dolaylı olarak birçok sektör, işkolu ve meslek grubu ile ilişkide olan turizm endüstrisi, doğaya ve kültüre yönelen turizm hareketleri ile çevreye daha çok duyarlı duruma gelmektedir. Peyzaj mimarlığı, turizm sektörü için yaşamsal öneme sahip olan bir meslek grubudur. Turistik gelişmelerde, doğal çevre ile yapısal çevrenin birbirleriyle bütünleştirilmesi, insanlar için yaşanabilir dış mekanların oluşturulması yalnızca peyzaj mimarlığı hizmetleriyle olasıdır. Antalya'da turizm "sıcak Akdeniz iklimi, deniz, kıyılar, tarihi miras "gibi dört önemli doğal ve kültürel etkenle şekillenmektedir. Antalya kıyıları, peyzaj mimarlığı yönünden değişik ve turizm için vazgeçilmez özellikler taşımaktadır. Bu makalede, Antalya körfezi kıyıları, topoğrafik ve jeomorfolik, doğal bitki örtüsü ve kırsal peyzaj özelliklerine göre beş bölümde incelenmektedir. Her bölümün sahip olduğu özellikler, peyzaj tasarımı yönünden, bölge temelinde vurgulanması gereken öğeleri ortaya koymaktadır. Çünkü bir turistik tesisin ve turistik bölgenin, "tek" ve "eşsiz" olmasını sağlayan şey, doğal ve kültürel çevre özellikleri gibi sadece o alana özgü ve başka bir yerde bulunmayacak özelliklerdir. Antalya kıyılarındaki turistik tesislerin çevreyle ilişkileri bu anlamda değerlendirildiğinde peyzaj mimarlığı yönünden çok önem taşıdığı görülmektedir.

Anahtar sözcükler: Peyzaj Mimarlığı, Peyzaj Özellikleri, Konaklama İşletmeleri, Antalya

GİRİŞ

Antalya ili, ülkemizin Akdeniz Bölgesi'nde yer alan 20.815 km²'lik yüzölçümüne sahip bir ilimizdir. İlin kıyıdaki sınırları, doğuda Anamur Burnu'ndan başlayarak batıda Eşen Çayı'na kadar uzanır. Toplam kıyı uzunluğu 450 km olup, bu miktar ülke kıyılarının %6.3'üne karşılık gelmektedir.

Turizm potansiyeli, 1970'li yıllardan başlayarak fark edilen Antalya, turizm gelişim projelerinin merkezi durumuna gelmiştir. Günümüzde, Antalya'nın tarımdan sonra özel sektördeki en büyük gerçeği turizm sektörüdür. Çünkü turizm sektörü, varlık, gelişim ve işletme aşamalarında birçok gerekli sektörün ve işkolunun oluşumunu, gelişimini ve kalitelerinin yükselmesini sağlamaktadır. Doğal olarak bu sektörlerin kendi içindeki açılımlarla, ekonomik büyüme ve çeşitlenme gerçekleşmektedir.

Turizm, genelde istihdam olanaklarını ve geliri artırıcı, ödemeler dengesindeki açığı kapatıcı, ekonomik yapıyı çeşitlendirici, ekonomik kalkınmayı hızlandırıcı ve altyapıyı geliştirici özelliklerine bağlı olarak teşvik edilip geliştirilmektedir (Korça 1994). Bu hedeflerin gerçekleşmesini sağlayan turizm gelişimleri, ülkelerin gelişim ve kalkınma programlarının gereklerini yerine getirmek üzere planlanırlar. Ülkemizde de Beş Yıllık Kalkınma Planları'yla getirilen ve uygulanan planlı kalkınma stratejisi, turizmi Türkiye'nin dış ödemelerindeki dengesizliği düzeltici, döviz kazandırıcı bir uğraş olarak nitelendirmektedir. Antalya kıyı şeridinde uzun yıllardır sürmekte olan turizm etkinliklerinin bütüne yakın bölümü "kitle turizmi"nin altyapı ve üstyapı gereksinimini karşılamak için yapılmaktadır. Nitekim ikinci beş yıllık kalkınma planında (1968-1972) saptandığı üzere bu tesislerin büyük çoğunluğu, kitle turizmine yanıt verecek niteliklere sahiptir.

Turizm etkinlikleri, planlamanın gereği olan projelerle gerçekleştirilebilir. Turizm sektörü projelerini, diğer sektör projelerinden ayıran en belirgin özelliklerden birisi, yatırımın mekânsal verilere karşı duyarlılığıdır (Anonim 1987). Bir projenin başarısı, turistik yatırımın yapılacağı mekânın doğal ve kültürel peyzaj özelliklerinin olduğu kadar, insan eliyle yaratılan peyzaj tasarımlarının özgünlüğü ve kalitesi ile doğru orantılıdır. Fiziksel çevrenin turizm etkinliklerine tanıdığı olanaklar, yerin doğasında var olan özelliklere göre değişmektedir. Çünkü her bölgenin, alt bölgenin özellikleri birbirinden çok farklı olabilir.

Turizm kavramı, birçok meslek grubunun beraberce çalışmasını zorunlu kılmaktadır. Peyzaj mimarlığı da bu meslek gruplarından birisidir. Turistik gelişimlerde, doğal çevre ile yapısal çevrenin birbirleriyle bütünleştirilmesi; insanlar için yaşanabilir dış mekânların oluşturulması yalnızca peyzaj mimarlığı hizmetleriyle olasıdır. Bu yönüyle peyzaj tasarım ve planlamasının, bir tesisin var olması; varlığını sürdürebilmesi ve zaman içinde değerinin artmasında yamsalsal önemi vardır.

ANTALYA KIYILARI, TURİZM AMAÇLI TESİSLER VE ÇEVRE

Antalya'da turizm gelişimlerini planlama çalışmaları, Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi ile başlamış, Side Turizm Gelişim Projesi ile sürmüştü; daha sonraki yıllarda bu iki proje alanına Bakanlar Kurulu kararıyla ve 2634 sayılı Turizm Teşvik Yasası uyarınca birçok turizm alanı eklenmiştir. Turizmi Teşvik Yasası gereğince yatırımcılara verilen yüksek teşvikler ve tamamlanan kamusal altyapı sonucunda, Antalya ilindeki yatak kapasitesi, özellikle 1989 yılından sonra hızlı bir artış göstermiştir.

Antalya'da turizm, "sıcak Akdeniz iklimi, deniz, kıyıları, tarihi miras" gibi dört önemli doğal ve kültürel etkenle şekillenmektedir. Kitle turizminin anahtarları olan "güneş, deniz, kum" üçlüsüne fazlasıyla sahip olan Antalya kıyıları, özellikle sıcak arayan Avrupalı turistler için bir tatil sığınağıdır. Doğal çevre özelliklerinin yanı sıra, zengin tarihi ve kültürel mirası, turizm etkinliklerinin de zenginleşmesini ve çeşitlenmesini sağlamaktadır.

Turizm amaçlı tesislerde peyzaj tasarım ve planlaması yönünden, Antalya kıyıları değişik özellikler taşımaktadır. Bölgedeki turizm gelişimlerinin yoğun olarak bulunduğu Antalya Körfezi kıyıları, topoğrafik ve jeomorfolojik, doğal bitki örtüsü ve kırsal peyzaj özelliklerine göre doğudan batıya doğru beş bölüme incelenebilir. Harita 1'de görülen bu bölümler

aşağıda sıralanmaktadır: (Harita bundan sonraki sayfada olacak-dikey olarak tüm sayfaya)

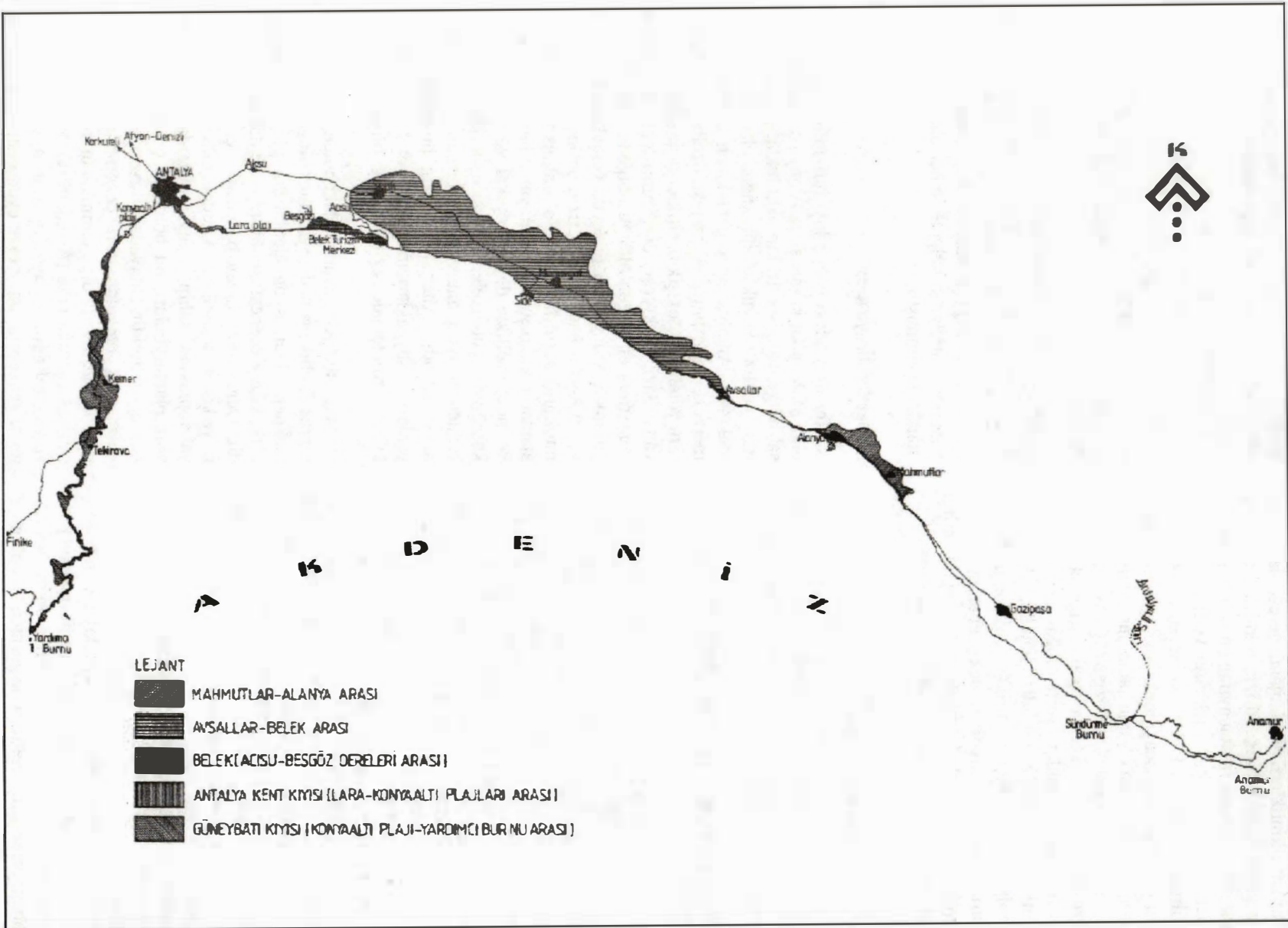
1. Mahmutlar-Alanya arası
2. Avsallar-Belek arası
3. Belek (Acısu-Beşgöz dereleri arası)
4. Antalya kent kıyısı (Lara-Konyaaltı plajları arası)
5. Güneybatı kıyısı (Konyaaltı Plajı-Yardımcı Burnu arası)

Yoğun turizm etkinliklerinin görüldüğü Antalya Körfez kıyısını karakterize eden peyzaj özelliklerinin, turizm ile çevre arasında gelişen ilişki üzerinde etkileri olduğu kuşkusuzdur. Söz konusu ilişkiler, yukarıda tanımlanan bölgelerin her biri için ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Mahmutlar-Alanya Arası

Körfez üzerindeki yoğun kıyı turizminin doğu sınırı olan Mahmutlar kasabası ile Alanya arasındaki kıyısal bölge, yaklaşık 18 km uzunlukta, 1-4 km derinlikte ve 100 m yüksekliğe kadar olan alanı kaplamaktadır. Antalya'nın doğudaki en önemli turizm merkezi olan Alanya ve çevresi, özellikle tarım kültürü yönünden değişik özellikler taşımaktadır. Alanya ve Gazipaşa kıyı şeridi ülkemizdeki muz plantasyonlarının en yoğun olduğu bölgedir. Ancak, uzun yıllardan beri yüksek düzeyde gerçekleşen dışalım ve bu kıyıları üzerindeki turizm baskısı nedenleriyle muzculuk sektöründe üretim azalmış ve plantasyon alanları daralmıştır. Oysa dünyanın birçok turizm ülkesinde; özellikle de subtropikal ve tropikal iklim kuşağında olan ülkelerde, sadece bu iklimlerde yetişebilen meyve plantasyonları, turizmin çekim kaynaklarıdır. Alternatif turizm türlerinin güzergahları ve kaynakları arasındaki yerel tarım kültürü, kitle turizmi için de çekim kaynağı olma yolundadır.

Mahmutlar-Alanya arasındaki bölge, topoğrafik ve toprak özellikleri nedeniyle muzculuğa olanak tanımaktadır. Plantasyon alanlarının güneyi tamamen açık; kuzey cephesi ise dik tepe ve dağlarla çevrilidir. Deniz düzeyinden başlayarak çoğunlukla 100 m'ye kadar olan yüksekliklerdeki alüvyial ve kolüvyial topraklara sahip yapay teraslarda konumlanan muz plantasyonları, bu bölgenin en önemli kırsal peyzaj özelliğidir. Dünyadaki turizm tesislerinde uygulanan ve "otel alanları ile çevresel arazileri birbirleriyle kaynaştırma" diye tanımlanan bir peyzaj tasarım yaklaşımına göre (Ayala 1991), bölgenin doğal ve kültürel mirasına uyumlu tasarım, yeni bir turizm tesisi gelişimini, onu çevreleyen geniş peyzajla bü-

Harita 1. Antalya Körfezi Kıysının Topoğrafik ve Jeomorfolojik, Doğal Bitki Örtüsü ve Kırsal Peyzaj Özelliklerine Göre Ayrılmış Beş Bölümü (Orijinal 2000)

tünleştirme fırsatı verir. Aynı şekilde, bölgedeki bas-
kın karakterin turizm amaçlı tesislerin peyzaj tasarımı-
nda kullanılması, bölgenin tarımsal karakterinin
korunmasını sağlayacak, tarım ile turizm alanlarını
birbirine kaynaştıracak ve değişik ülke, kıta veya ik-
limlerden gelen turistler için öğretici olacaktır. Aynı
durum bölgede az da olsa turuncgil bahçeleri için de
geçerlidir.

Bu bölümde tarımsal karakterin yanında tarihi,
kültürel ve doğal dokunun da turizm için önemi bü-
yüktür. Alanya Kalesi, tersane ve diğer tarihsel eser-
ler; kent merkezinde sayıları çok azalsa da sivil mi-
mariye ilişkin örnekler; Damlataş Mağarası; Dim
Çayı gibi doğal ve tarihsel unsurların peyzaj tasarım
ve planlamasına doğrudan ve dolaylı etkileri bulun-
maktadır.

Avsallar-Belek Arası

Antalya ilinin önemli tarım alanları bu bölgedeki
düzlüklerde bulunmakta olup, Antalya havzasının
önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Antalya Hav-
zası kuzeyde Sultandağları; doğuda Alanya ve To-
roslar; batıda Beydağları ve güneyde ise Antalya
körfezi ile sınırlanmaktadır (Anonim 1970). Turizm
tesislerinin bulunduğu kıyı bölgesi, 65-70 km uzun-
lukta; 4-13 km derinlikte ve ortalama 100 m yüksek-
liğe kadar olan alandır. Doğudan batıya doğru uzan-
an verimli topraklarda ağırlıklı olarak buğday, pa-
muk, mısır, sebze ve turuncgiller tarımı yapılmakta-
dır. Kıyısız bölge genelde düz olmasına karşın yer
yer ani topoğrafik değişimler görülmektedir. Si-
de'nin batısındaki Kumköy mevkiinde arazi deniz
düzeyinden başlayarak birdenbire yükselmekte ve
40-50 m'ye ulaşmaktadır. Tesisler eğimli arazide ter-
raslar üzerine yerleştirilmiş olup genelde birbirleri-
nin güneşini, hava akımını, manzarasını kesmezler.
Arazinin topoğrafik özellikleri tesislerin alan kulla-
nımını ve peyzaj tasarımlarını kendiliğinden ortaya
çıkarmıştır. Tesis girişleri kotun en yüksek olduğu
bölümlerden yapılmış; konaklama üniteleri yamaç
üzerine yerleştirilmiş ve havuz veya spor alanları gi-
bi yüzey isteyen kullanımlar da arazinin düz bölü-
mlerine oturtulmuştur. Bitkisel peyzaj tasarımı yönün-
den tesis alanlarının içinde büyük ağaç türlerinin kul-
lanılması, eğimli arazi nedeniyle sorun olmamıştır.

Doğal bitki örtüsü yönünden bölge, körfezin gü-
neybatı kıyısı kadar zengin olmamakla birlikte, ve-
rimli tarım arazileri, kırsal peyzaj özelliklerini güç-
lendirmektedir. Ancak turizmin son on yıl içindeki
baskısı, tarım arazilerinin kaybedilmesine neden ol-
muştur.

Belek (Asu-Beşgöz Dereleri Arası)

Doğuda Acısu, batıda Beşgöz dereleri arasında kalan
yaklaşık 15-20 km uzunlukta; 1-2.5 km derinlikteki
alan, "Belek Turizm Merkezi" olarak bilinmektedir.
Belek kıyısının ayrı bir sınıfta değerlendirilmiş ol-
masının nedeni, taşıdığı jeomorfolojik ve kırsal peyzaj
özelliğidir. İç bölümlere doğru, yukarıda sınırları
çizilen alan içinde kıyı kumulları, regosol topraklara
dönüşmüştür. Regosol topraklar, kıyı kumullarının
hemen arkasında oluşarak, sahil kumullarına paralel
ince ikinci bir şerit şeklinde uzanırlar (Anonim
1970).

Kumulların rüzgarlarla sürekli hareketlendirilmesi
nedeniyle erozyona uğraması ve kalıcı doğal bitki
örtüsüne sahip olmamaları en büyük sorun olarak
saptandığından, Belek yöresinde 1960 yılında Or-
man ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından, kumul stabi-
lizasyonu amacıyla ağaçlandırma yapılmıştır. Bu
amaçla bölge, ağırlıklı olarak Kıbrıs Akasyası (*Acacia
cyanophylla*), Fıstık Çamı (*Pinus pinea*) ve taban
suyunun yüksek olduğu bölümlerde Okaliptus (*Eucalyptus
camaldulensis*) türleri ile ağaçlandırılmıştır. Yapılan bu
çalışmalar başarılı olmuş ve kumulların
stabilizasyonu sağlanmıştır. Özellikle fıstık çamları
ile ünlenen Belek Turizm Merkezi'nin ambleminde de
bir fıstık çamı silueti yer almaktadır. Gerçekten de,
şemsiye formundaki yaşlı fıstık çamlarının görünümü
günbatımında etkileyicidir.

Kumulların uzun yıllar içinde oluşturduğu arazi
formu, bitkilerle stabilize olmuştur. Turizm tesisleri-
nin deniz kıyısından geriye çekilmesi, hareketli ku-
mulların bir sonucudur. Çünkü özellikle kış sezonun-
da zaman zaman esen lodos, kıyıdaki kumun taşın-
masına neden olmaktadır. Ancak genellikle çok katlı
ve geniş bir alanı kaplayan turizm tesisi yapıları,
önündeki yüzme havuzu mekânıyla beraber, çok bü-
yük bir alanı, düz olarak öngörmektedir. Bu durum
ise, kumul setlerinin doğal formunun bozulmasına
ve tekrar tesis alanı içine kum yürümesine neden ol-
maktadır. Ayrıca sadece deniz manzarası yaratmak
amacıyla yapılan arazi düzleştirme çalışmaları, daha
sonraki zamanlarda bakım ve düzenleme yönünden
çok daha büyük zarara ve zaman kaybına neden ol-
maktadır. Bu amaçla doğal arazi plastiğini ve kumul
tepelerini koruyarak ve çimlendirerek bilinçli davran-
an tesisler, denizin olumsuz koşullarına karşı en iyi
ve en ucuz yolla kendilerini koruyabilmiş olmalarının
yanında, ekolojik değeri olan doğal bitki türleri-
nin korunmasını da sağlamaktadırlar.

Doğal bitki örtüsü yönünden de oldukça zengin
olan Belek, az bulunan ve endemik bitki türlerinin

yaşama ortamıdır. Sayıları 31 olan bu türler içinde (Sümbül ve diğerleri 1998), özellikle Yaban Armutu (*Pyrus serikensis*), Hava Cıva Otu (*Alkanna tinctoria*), Çan Çiçeği (*Campanula lyrata*), Plaj Papatyası (*Anthemis ammophila*) olmak üzere birçoğunun bitkisel peyzaj tasarımı için değeri vardır. Ayrıca haziran-kasım aylarında beyaz çiçeği ve güzel kokusuyla açan Kum Zambağı (*Pancreatium maritimum*) çok fazla ilgi çekmektedir.

Belek yöresinde yüzlerce mikrosistem ve deniz, kumul, orman, mera, bataklık arazi, balçık düzlükler, kanal, tarım alanları, yerleşme alanları, bağ ve dağlık arazi şeklinde onbir değişik makro sistem görmek olasıdır. Yapılmış olan ağaçlandırma çalışmaları sadece kumulların ıslahı ve stabilizasyonunu sağlamakla kalmamış aynı zamanda yörede doğal olarak bulunan sulak alanlarla beraber kuşların yuvalanma ve üremeleri için ideal bir ortam durumuna gelmiştir. BETUYAB (Belek Turizm Yatırımcıları Birliği) ve Hacettepe Üniversitesi'nin ortaklaşa yürüttükleri bir proje kapsamında, yörede 109 kuş türü saptanmıştır (Alten ve Ayaş 1996). Bu kuş türlerinin yarıya yakın bölümü turistik tesis sınırları içinde bulunmaktadır.

Doğal arazi yapısı, fıstık çamı ormanları, zengin flora ve faunasıyla Belek yöresi, tesislere en kısa mesafedeki eko-turizm olanakları yönünden en çok potansiyele sahip ve en düzenli turizm merkezi olarak görünmektedir. BETUYAB'ın öncülüğünde oluşturulmaya çalışılan eko-turizm etkinliklerini, merkezde bulunan tesislerin birçoğu da gerek tesis sınırları içinde, gerekse dışındaki çalışmalarla desteklemek; bu şekilde hizmet yelpazesini genişletmekte ve müşteri profilini değiştirerek turizm kalitesinin yükselmesini sağlamaktadır.

Antalya Kent Kıyısı (Lara-Konyaaltı Plajları Arası)

Antalya kentinin yaklaşık 30 km uzunluktaki kıyısı, doğuda Lara ve batıda Konyaaltı plajları ile çevrelenmiştir. Lara Plajı, kum; Konyaaltı Plajı ise çakıl materyaliyle gününbirlik kullanıcılara iki değişik seçenek sunmaktadır. Antalya kent kıyısının ayrı bir sınıfta incelenmesinin nedeni, normal kıyı özellikleri gösteren bu iki plaj değil, plajlar arasında kıyıyı boydan boya kuşatan falezlerdir. Falezler ilginç jeomorfolojik oluşumlardır. Falez sözcükleri dilimize Fransızca'dan (*falaise*) geçmiştir. Türkçe karşılığı olan "yalıyar" veya "kıyı yarıları" sözcüğü coğrafyada yaygın olarak kullanılmasına karşın, günlük kullanımda "falez" sözcüğü yerleşmiştir. Falezler "deniz ve göl kıyılarında dik ve yüksek yerler" olarak tanımlanmaktadır.

Antalya kenti çevresinin yerleşim yerlerinde ana kaya travertendir. Travertenler ortalama 630 km²'lik

alandaki yayılım göstermektedir. Karada iki plato ve deniz içinde ayrıca bir diğer plato halinde uzanmaktadır. Travertenler kıyıda 20 km kadar uzunlukta ve ortalama 39 m yükseklikte bir falez sahiptir (Anonim 1996). Falezler kent kıyısını kuşatan doğal bir terastır ve deniz düzeyinden başlayarak düşey yönde gelişim göstermektedir.

Falezler denize ulaşım yönünden doğal bir engel gibi görünse de, aslında peyzaj mimarlığı açısından çok zengin ve etkileyici plastik unsurlardır. Düşey yöndeki hareketlilik ve travertenlerin anıtsal peyzaj özellikleri, tasarım için bulunmaz bir kaynaktır. Traverten kayalar ise, peyzaj tasarımında çok değişik şekillerde (duvar, döşeme, kaya bahçesi) kullanılmaktadır. Ancak falezlerle ilgili bazı olumsuz gelişmeler bulunmaktadır. Kenardan itibaren 150 m olan doğal sit sınırının, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurul Başkanlığı'nca 10.09.1983 tarihinde verilen bir kararla değiştirilerek ve 35 m'ye indirilmesi, turistik tesislerin denize biraz daha yakınlaşmasına ve böylece falezlerin biraz daha tahrip edilmesine yol açmıştır. Üstelik 35 m karardan sonra Antalya Belediye Meclisi'nin 11 katlı yapılaşmaya (h=35.50) olanak sağlamasıyla kent peyzajı falezlerin ve kentin aleyhinde tamamen bozulmuştur.

Kente yakın bölümlerde turizm yatırımlarının yoğun olarak bulunduğu kıyılar, çoğunlukla doğal kumsallardır. Kent merkezi otellerinde ise genellikle denize yakın bölümler tercih edilmektedir. Kentteki oteller ile deniz arasındaki ilişki, otellerin servis araçlarıyla sağlanmaktadır. Servis araçlarının bulunmadığı yerlerde falez üstünden kıyıya ulaşım, yerin izin verdiği şekilde geçirilen basamak-teras kombinasyonları ile yapılmaktadır. Asansör, şimdye kadar sadece bir tesiste uygulanmıştır. Tekerlekli sandalyeli ve fiziksel engelli insanların deniz kıyısına indirilmesinde kolaylık getirmesine karşın, kaba kitleleriyle aslında silüetin bozulmasına neden olmuştur.

Düden Şelalesi'nden bir kez dökülen sular, ikinci kez kentin doğu bölümündeki falezlerin üzerinden köpürerek denize dökülmektedir. Bu noktada falezlerin olması veya suyun bu noktadan denize karışması, kent için önemli bir çekim kaynağıdır. Ancak şelale bitişiğinde oluşturulan parkın peyzaj tasarım ve uygulaması yetersizdir. Turizm yönüyle büyük değer taşıyan bu tür kaynakların çevresindeki peyzaj tasarım ve planlamalarının, kaynağın ortaya çıkarılması veya vurgulanmasında önemli payı vardır. Bu nedenle Antalya kıyısındaki bu şelalenin ayrıksı bir peyzaj özelliği olarak değerlendirilmesi, geliştirilmesi ve tanıtılması gerekmektedir. Denizden kente bakıldığın-

da, doğanın bize sunmuş olduğu falezlerin üstün peyzaj özelliklerinin farkında olarak planlanması için, 20 km uzunluktaki bu kıyı şeridi boyunca uzun ve ayrıntılı çalışmalar yapmak gerekmektedir. Çünkü Antalya kent silüetinde, falezlerin önemli yeri bulunmaktadır.

Güneybatı Kıyısı (Konyaaltı Plajı-Yardıma Burnu Arası)

Antalya Körfezi'nin güneybatı kıyısı olarak isimlendirilen bu bölge, Antalya Limanı'ndan başlayıp, körfez kıyısının güney ucu olan Yardımcı Burnu'na kadar yaklaşık 120 km uzunluktaki kıyı şeridini kapsamaktadır. Antalya'nın güneybatıdaki turizm tesislerinin büyük çoğunluğu, tanımlanan bu bölge içinde bulunmaktadır. Denize paralel Beydağları ile sınırlanan kıyı üzerinde yer yer akarsuların getirdiği alüvyonlarla oluşan kıyı ovaları da bulunmaktadır. Bu ovalar Antalya'nın turuncgil bahçelerinin merkezidir. Kemer'den daha batıdaki yerleşim alanlarının narenciye bahçelerinden oluşan genel karakteri, bazı bölümlerde turistik tesislerle iç içe girmiştir. Yöredeki tarım kültürü veya kırsal peyzaj özellikleri, turizm yönünden ilgi çekici özellikler taşımaktadır.

Bölgede turizm tesisleri ve çevre arasındaki ilişkiler, doğu kıyılarına göre biraz daha farklıdır. Antalya'nın güneybatı kıyılarının en önemli üç peyzaj özelliği olan, denize paralel dağlar; yoğun yeşil örtü ve deniz, beraberce girift bir yapı oluşturmaktadır. Güneybatı kıyısı boyunca uzanan Beydağları, deniz kıyısından başlayarak birdenbire yükselmekte; önde, kıyıda gözüken Tahtalı Dağı'na (2366 m) ve daha batıda bölgenin en yüksek tepesi olan Kızlar Sivrisi'ne (3070 m) kadar bitkisel yönden değişik zonları içermektedir.

Dağların topoğrafik özelliklerinden dolayı, kıyı boyunca uzanan yılkavı yol, yoğun orman dokusu ile bir gezi yolu niteliğindedir. Bölge 1970'li yıllardan bu yana Türkiye'de turizm ve çevre ile ilgili önemli projelerin gelişim alanı olmuştur. Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi, Antalya ili güneybatı kıyılarında seçilmiş bir yörede kısa vadede, kitle turizmine cevap verecek toplu bir yatak kapasitesi yaratmak amacıyla girilmiş bir çalışmadır. Bu proje, plan, program, finansman ve işletme konularını beraberce ele alan ilk ve tek entegre projedir (Anonim 1996). Antalya ili için planlama çalışmaları sürerken, ilk tatil köyü 1970'li yılların başında Kemer'de kurulmuştur.

GATGP'nin alanı olmasının yanında, aynı bölge 1972 yılında Orman Bakanlığı tarafından, Olimpos-Beydağları Sahil Milli Parkı olarak ilan edilmiştir. Her ne kadar Milli Park olarak ilan edilen bölge, as-

lında kitle turizmini hedefleyen GATGP'nin hedeflerine ters düşse de zaman içinde bölgenin turizm kapasiteleri çok artmıştır.

Özellikle tatil köyü kavramını oluşturmak için ideal alanlar olarak karşımıza çıkan Antalya'nın güneybatı kıyısı, pürüzlü dokuya sahip Akdeniz doğasının tüm özelliklerini yansıtmaktadır. Bu kıyıları gerek doğal topoğrafik yapı, gerekse doğal bitki örtüsü yönünden çok güçlü peyzaj özelliklerine sahiptir. Çoğunlukla tatil köyü şeklinde geliştirilmiş olan tesisler, az katlı yapılarıyla eğimli arazide ve ağaçlar arasında gizlenebilmektedir. Öte yandan doğal bitki örtüsünün yoğun olduğu alanlarda yapılan turizm gelişimindeki yaratıcı peyzaj tasarımlarının, konukların tatil deneyimlerinin özgünlük boyutunu olumlu etkilediği de bir gerçektir. Mimarî yönden konaklama ünitelerinin araziye yerleştirilmesinde en çok ağaçlara dikkat edilmektedir. Bu amaçla bazı durumlarda ağaçlar yapıların içinde bırakılmakta veya dallarından biri yapının duvarlarının içinden geçirilebilmektedir.

Güneybatı kıyısının bir başka çevresel özelliği, tesislerin gerisinde yer alan yüksek dağ dizilerinin, yazın sıcak ve kışın soğuk kuzey rüzgarlarını kesmesi ve güneşin daha erken saatlerde kaybolmasına neden olmasıdır. Bu bir yandan olumlu, diğer yandan olumsuz sayılabilecek bir özelliktir. Ayrıca kuzey-güney hava hareketlerinin az oluşundan dolayı, kış ve bahar sezonları bölgede kent merkezine oranla daha yağışlı geçmektedir.

SONUÇ

Sonuç olarak Antalya kıyıları, turizm için vazgeçilmez doğal ve kültürel peyzaj özelliklerinin yoğun olarak birbirine karıştığı kıyılarıdır. Bu özelliklerden topoğrafik ve jeomorfolojik yapı, doğal bitki örtüsü ve kırsal peyzaj özelliklerinin peyzaj mimarlığı bakış açısından değerlendirilmesiyle, körfez kıyılarının beş karakteristik bölüme ayrılmış olması, tasarımda, bölge temelinde vurgulanması gereken öğeleri ortaya koymaktadır. Peyzaj mimarlığı planlama ve tasarımında her bölgenin sahip olduğu özelliklerin değerlendirilmesi ve kullanılması, başarılı çalışmalara doğru atılacak bir adımdır. Antalya kıyılarının sunmuş olduğu çok renkli özellikler peyzaj tasarımlarının beslenebileceği zenginliklerdir. Bu özelliklerin düzenlemelerdeki miktarı, şekli ve içeriği tasarımcıların yorumlarını yansıtmaktadır. Ortaya çıkacak olan ilginç yorumlar, turizm kavramının tüm tatil beldeleleri için basmakalıp bir düzen yaratma eğiliminin önüne geçebilecektir.

Doğal ve kültürel peyzaj özellikleri, turizm gelişmeleri ile iç içedir. Turizm yatırımcıları genel olarak

doğanın turizm üzerindeki olumlu etkisinin hem farkındadırlar ve koz olarak cansız bir malzeme gibi sadece yeterli miktarda kullanılmasını sağlamaktadırlar; hem de sürekli yatak kapasitesinin ve donatıların artırılması ve genişletilmesi eğilimindedirler. Bu ilişki, Türkiye'nin tüm kıyılarında olduğu gibi Antalya kıyılarında da yaşanmakta; gelişmeler çoğunlukla doğal çevreyi zarara uğratmaktadır. Sonuç olarak turizm ve çevre arasındaki ilişki, turizm etkinlikleri sürecinde, hizmete açılmış olan tesisin işleyiş ve yaşantısı üzerinde etkisiz duruma gelen ve çoğunlukla da bozulan, bir yapay-doğal çevre gerçeğine dönüşmektedir.

KAYNAKÇA

- Alten, B. ve Ayaş, Z. (1996). *100 Birds of Belek* (ss.16-20), Ankara: Betuyab Yayını 1996-1.
- Anonim. (1970). *Antalya Havzası Toprakları (Havza No: 9)*. Ankara: Köyşileri Bakanlığı Toprak Genel Müdürlüğü Yayınları-No: 145.
- Anonim. (1972). *Antalya Havzası Toprak Kaynağı Envanter Raporu*. Ankara: Köyşileri Bakanlığı Toprak Genel Müdürlüğü Yayınları-No: 166.
- Anonim. (1987). *Antalya Kıyı Bandı Turizm Yatırım Alanları*, Cilt: 1. Ankara: T.C. Turizm Bankası A.Ş.
- Anonim. (1987). *Antalya Kıyı Bandı Turizm Yatırım Alanları*, Cilt: 2. Ankara: T.C. Turizm Bankası A.Ş.
- Anonim. (1996). *Antalya Kıyı Yerleşmeleri Planlama, Yapılanma Kullanma ve Sorunları*. Antalya: TMMOB Mimarlar Odası Antalya Şubesi. Maraton Ofset ve Matbaacılık.
- Anonim. (1982). *Antalya* (cilt:2, ss.748) İstanbul: Yurt Ansiklopedisi, Anadolu Yayıncılık A.Ş.
- Anonim. (1975). *Batı Akdeniz ve Güney Ege Turizm Gelişim Araştırması-Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi*. Ankara: T.C. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Planlama Dairesi Başkanlığı ve Turizm Bankası A.Ş. Genel Müdürlüğü.
- Anonim. (1999). *Belek Turizm Merkezi Kataloğu*. Ankara: Betuyab Yayını.
- Anonim. (1987). *Güneybatı Türkiye Turistik Yatırım Alanları*. Ankara: T.C. Turizm Bankası A.Ş. Doruk Ofset.
- Anonim. (1972). *Olimpos-Beydağları Sahil Milli Parkı Uzun Devreli Gelişim Planı*. Antalya: T. C. Orman Bakanlığı Batı Akdeniz Bölge Müdürlüğü.
- Antalya Belediyesi. (1990). *Antalya Kent Merkezi İçinde Kalekapısı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması Bilgi Kitabı*. Antalya: Antalya Belediye Başkanlığı.
- Ayala, H. (1991). *Resort Hotel Landscape As An International Megatrend, Annals of Tourism Research* (ss.575-578), Vol.:18

- Grenon, M. ve Batisse, M. (1988). *Mavi Plan-Akdeniz Havzasının Geleceği*. Ankara: T. C. Çevre Bakanlığı.
- Gunn, C. A. (1988). *Vacationscape-Designing Tourist Regions*. New York: Van Nostrand Reinhold Co.
- Inskeep, E. (1991). *Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Korça, P. (1994). *Halkın Turizmin Çevresel Etkilerini Algılaması ve Değerlendirmesi*. İstanbul: Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı Yayını, No: 31.
- Olalı, H. (1990). *Turizm Politikası ve Planlanması*. İstanbul: İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınları.
- Sayan, M.S. (1998). *Antalya Kıyı Bandındaki Bazı Turizm Amaçlı Tesislerin Peyzaj Mimarlığı Yönünden İrdelemesi Üzerinde Bir Araştırma. (Basılmamış Doktora Tezi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı.
- Sümbül, H., Göktürk, R.S. ve Işık, K. (1998). *250 Plants of Belek*. Ankara: BETUYAB Yayını. B Group Design.
- Sümbül, H., Göktürk, R.S., Işık, K. Ve Şağban, H. (1998). *20 Endemic Plants of Belek*. Ankara: BETUYAB Yayını. B Group Design.

DİPNOTLAR

Birçok literatürde Antalya kıyısının doğudaki sınırını ifade etmek için "Anamur Burnu" kullanılmaktadır. Anamur, Antalya sınırları içinde bulunmamasına karşın, bilinen bir burun olması nedeniyle bu ifade kullanılmaktadır. Antalya ili güneydoğu sınırının, deniz kıyısında son bulduğu yer, aslında Anamur Burtu'ndan daha batıdaki "Sündürme Burnu"dur (Bkz. Harita)

Konunun bu noktasında ve bundan sonra yapılan bölümlerde aşağıdaki haritalardan yararlanılmıştır:

- Anonim. 1987. *Güneybatı Türkiye Turistik Yatırım Alanları*. T.C. Turizm Bankası A.Ş. Doruk Ofset, Ankara. (Ölçek: 1/100.000)
- Atlas Dergisi. 1998. *Antalya Gezi ve Doğa Sporları Haritası*. Mayıs 1998 Sayısı Eki. (Ölçek: 1/500.000)
- Atlas Dergisi. 1999. *Akdeniz Bölgesi Haritası*. Temmuz 1999 Sayısı Eki. (Ölçek: 1/500.000)
- Net Turistik Yayınlar. *South Turkey Tourist Map*. (Ölçek: 1/1.100.000)
- Birçok eski kaynakta Gelidonya Burnu olarak geçmesine karşın, güncelleştirilmiş haritalarda "Yardımcı Burnu" kullanılmaktadır.
- Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi

Gönderilme tarihi : Şubat 2000
Değerlendirme : Mart 2000
Düzeltilme : Nisan 2000
Kabul : Nisan 2000

Dr. M. Selçuk SAYAN, Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 07070 Kampus, Antalya
E-mail: sayan@agric.akdeniz.edu.tr